

NIEUWSBRIEF FLORON-FWT, NR.17, SEPTEMBER 1997

DISTRICT TWENTE e.o.

www.fwtwente.nl

REDACTIE: Otto Zijlstra (districtscoördinator FLORON). E-mail: ogzijlstra@zon-net.nl
Pieter Stolwijk (coördinator Floristische Werkgroep Twente). E-mail: fwt@fwtwente.nl
Jacques Bielen E-mail: jwbielen@xs4all.nl

[P.F. STOLWIJK & J.W. BIELEN](#)

Red.

[O.G. ZIJLSTRA & P.F. STOLWIJK](#)

[O.G. ZIJLSTRA, P.F. STOLWIJK & C.G. ABBINK-MEIJERINK](#)

[M.A.P. HORSTHUIS, A.TH.W. EYSINK & T.G.Y. VAN DEN BROEK](#)

Jaarverslag FLORON-FWT 1996, p.1

Lijst van waarnemers 1996, p.4

Excursieverslagen 1996, p.5

Bijzondere vondsten 1996, p.7

Over de vegetatie van het Molenbeekdal, p.12

Jaarverslag FLORON - FWT 1996

P.F. Stolwijk & J.W. Bielen

Het Totaalproject

Het seizoen 1996 heeft een totaal aantal van ruim 29.600 waarnemingen opgeleverd. Daarmee blijft het district Twente e.o. hoog scoren in vergelijking met de overige districten van FLORON.

De binnengekomen gegevens zijn op dezelfde wijze verwerkt als in voorgaande jaren.

Wegens het groter aantal bewerkte km-blokken zijn ook de frequentieklassen aangepast, waarbij dezelfde uitgangspunten zijn gehanteerd als vorig jaar.

(Nieuwsbrief FLORON - FWT 15: 2)

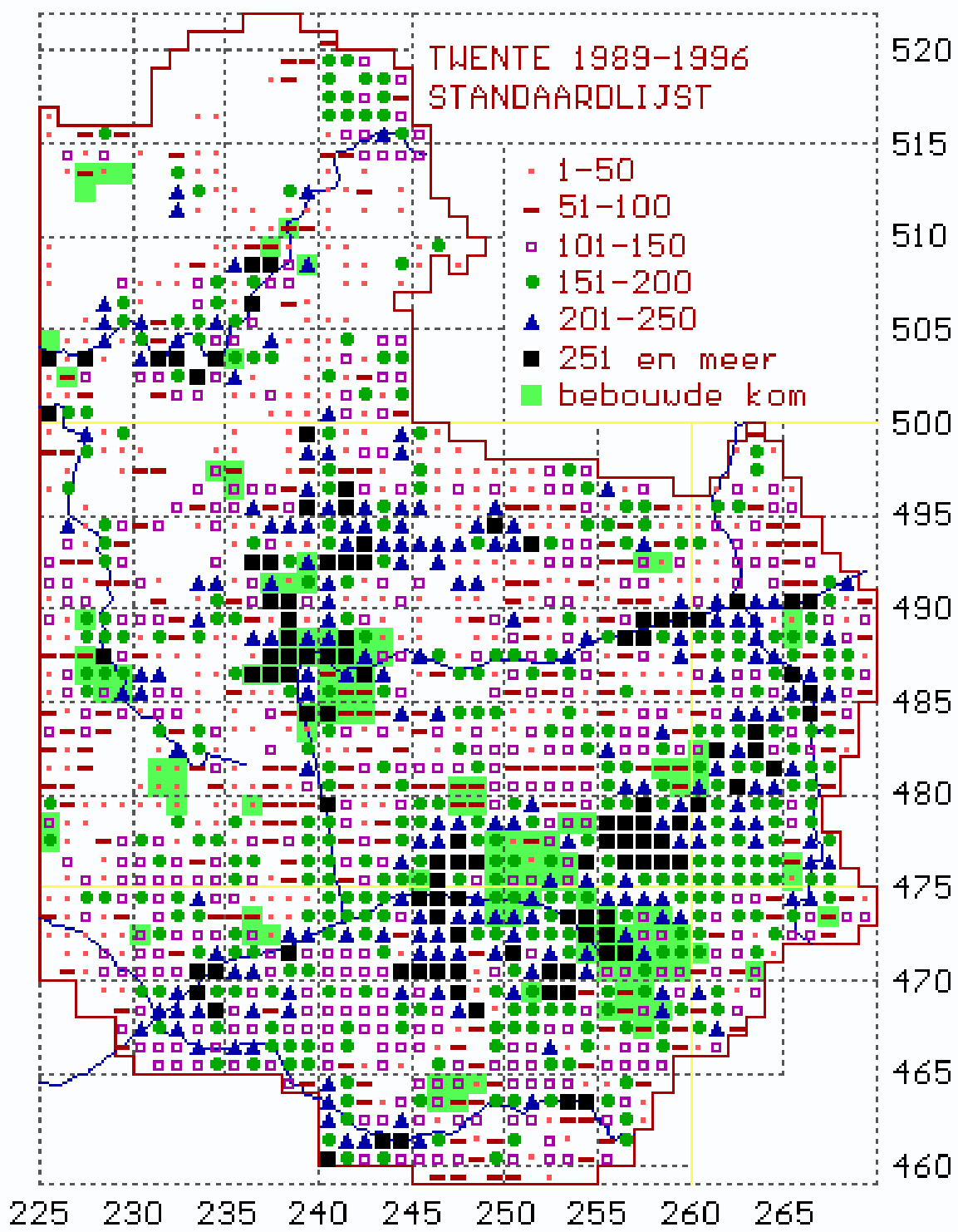
Het Rode-Lijstproject

Al vanaf 1993 zijn er Rode-Lijstformulieren bij het district Twente binnengekomen. In het eerste experimentele jaar waren dat er slechts 35, waarvan er 30 werden ontvangen van de provincie Overijssel. In de daaropvolgende jaren liepen de aantallen flink op. Eind 1995 was het totale aantal Rode-Lijstformulieren aangegroeid tot 347.

In 1996 werden er weer 214 records toegevoegd aan het inmiddels door ons gedigitaliseerde bestand van Rode-Lijstformulieren. Hiervan waren er 90 afkomstig van de provincie Overijssel, die in dat jaar een milieu-inventarisatie uitvoerde in de noordelijke helft van Twente.

Met deze nu in totaal 561 RL-formulieren zijn nu een deel van de locaties van 114 Rode-Lijstsoorten exact geregistreerd. Dat is 62 % van het in de FLORON-periode in ons totaalbestand opgenomen aantal (184) Rode-Lijstsoorten.

Ook van 21 soorten die niet op de Rode Lijst staan, maar die in Twente schaars zijn of daar achteruitgaan, zijn formulieren ontvangen.

Kaart 1

Enkele voorbeelden daarvan zijn Zeegroene zegge (*Carex flacca*), Fijn hoornblad (*Ceratophyllum submersum*), Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*), Gebogen driehoeksvaren (*Gymnocarpium dryopteris*), Beemdkroon (*Knautia arvensis*), Slanke sleutelbloem (*Primula elatior*), Grote boterbloem (*Ranunculus lingua*), Waterpunge (*Samolus valerandi*).

In het voorjaar van 1996 verscheen er een nieuwe "Handleiding voor het Totaalproject en Rode-Lijstproject". De ook vanaf 1996 beschikbare nieuwe Rode-Lijstformulieren bleken een plezierige vereenvoudiging te zijn van de oorspronkelijke versie van de experimentele opzet. De betekenis van de codes voor de aantallen planten en bloeiwijzen zijn op het nieuwe formulier enigszins afwijkend van die op het oude. Het door elkaar gebruiken van oude en nieuwe formulieren is daardoor soms ongemakkelijk en verwarrend. We verzoeken u daarom de oude formulieren niet meer te gebruiken. Nieuwe exemplaren kunnen worden aangevraagd bij Otto Zijlstra.

Hoewel al een flinke hoeveelheid werk is verzet, blijft er voor een goede beschrijving van het voorkomen van zeldzame planten in Twente nog veel te doen.

Vanaf 1996 kan dat ook zonder al te veel moeite. Het nieuwe formulier is eenvoudig en went snel. Bovendien kan het invullen eventueel beperkt worden tot de meest relevante gegevens. Dat zijn de naam van de plantensoort, het jaar en de datum van de vondst en de coördinaten van de vindplaats. Beter een minder volledig ingevuld formulier dan geen formulier!

Het is van belang de ligging van de vindplaats zo exact mogelijk met de coördinaten en eventueel met een kaartje aan te geven. De locaties is dan gemakkelijker terug te vinden en kan dan later altijd nog vollediger beschreven worden.

Voor het opnemen in het digitale bestand is het opgeven van de coördinaatcode, met één (liefst twee) cijfer(s) achter de komma het handigst.

Met de topografische kaart 1:25.000 is het dikwijls mogelijk met twee cijfers achter de komma te werken. Een handig hulpmiddeltje daarvoor is het Rotring Artikel 859 612. Dit "meetlatje" heeft de grootte van een geodriehoek, maar is vierkant. In de Duitse kantoorboekhandel is het voor een paar Mark, menen wij ons te herinneren, (na bestelling) te verkrijgen.

Bovenstaande is bedoeld als aansporing om bij het veldwerk de Rode-Lijstformulieren niet te vergeten! Voor de natuurbescherming zullen de gegevens van het Rode-Lijstproject wellicht belangrijker worden dan die uit het Totaalproject.

De resultaten

Voor de Aandachtssoorten geven we niet het vergelijkende cijfer, omdat op de nieuwe streeplijsten een andere definitie is gehanteerd van de Aandachtssoorten. Overigens zijn ook de overige getallen niet geheel vergelijkbaar, aangezien met de nieuwe Flora ook een nieuwe Standaardlijst is ingevoerd. Zie voor de stand van zaken van onze florakartering kaart 1.

Het bestand 1996

	1996	1995
Totaal aantal waarnemingen:	29.600	38.500
Aantal taxa Standaardlijst:	755	761
Aandachtssoorten (nieuwe definitie):	93	
Rode-Lijstsoorten:	87	91
Bezochte km-blokken:	369	671
Hoogste aantal Standaardlijst: (236-508)	297	319
Hoogste aantal Aandachtssoorten: (236-508)	30	
Hoogste aantal Rode-Lijstsoorten: (236-508; 237-508; 259-476)	8	13

Het algemeen bestand

In 1996 toegevoegd:	20.800	27.000
Nettoresultaat %:	70.41	70.20
Totaal aantal waarnemingen:	202.000	181.000
Aantal taxa Standaardlijst:	965	941
Aandachtssoorten (nieuwe definitie):	117	
Rode-Lijstsoorten:	175	167
Bezochte km-blokken:	1.561	1.429
Hoogste aantal Standaardlijst: (238-487)	379	363
Hoogste aantal Aandachtssoorten: (236-508)	36	
Hoogste aantal Rode-Lijstsoorten: (256-485)	22	21

Alle waarnemers hartelijk dank.

Lijst van waarnemers 1996

Mevr. C.G. Abbink-Meijerink, Vriezenveen
J.H. Alferink, Nijverdalen
Mevr. E. Arends-Kaindl, Coevorden
Mevr. R. de Baas, Hengelo
J.W. Bielen, Oldenzaal
W. Boersma, Delden
G.H. Brinkmans, Markelo
M. Donderwinkel, Hengelo
F. Eysink, Agelo
C.L.G. Groen, Leiderdorp
J. Groot, Noord Scharwoude
R. van de Haterd, Utrecht
J. Hofstra, Hengelo
G. Jager, Hengelo
J. Kers, Losser
vr. H.W. Ludwig-Meijers, Hengelo
J. Maresch, Beuningen

G., J. en H. Meutstege, Diepenheim
R. Poot, Almelo
Mevr. H. Roessink, Diepenheim
H. Runhaar, Leiden
A.G. Oude Egbrink, Hengelo
Provincie Overijssel
H. Roelofs, Holten
J. Schunselaar, Enschede
P.H.L. Spee, Enschede
H. Stoltenkamp e.a., Denekamp
P.F. Stolwijk, Enschede
W. Tamis, Lisse
M. van Tweel, Wageningen
G. Verschoor en Mevr. L. Wortel, Amstelveen
P. Vogelzang, Westerhaar
Mevr. J. Vosman-Selker, Markelo
O.G. Zijlstra, Enschede

Excursieverslagen FLORON-FWT 1996

P.F. Stolwijk & O.G. Zijlstra

DE LUTTE, 11 mei 1996; 11 deelnemers.

Tijdens onze voorjaarsexcursie bezochten we drie kilometer-blokken oost van De Lutte. Het eerste km-blok (265-482, Lage Hoek) leverde 189 soorten op. In houtwallen vonden we onder meer Bosanemoon (*Anemone nemorosa*), Muskuskruid (*Adoxa moschatellina*) en Grote muur (*Stellaria holostea*). De berm van de Losserse dijk bleek hier en daar heischraal, met Struikhei (*Calluna vulgaris*), Stekelbrem (*Genista pilosa*) en Blauwe knoop (*Succisa pratensis*). Driekleurig viooltje (*Viola tricolor*) en Bittere wilg (*Salix purpurea*) verraadden de nabijheid van de Dinkel. In het loofbosje langs de Bloemenbeek bij boerderij 'op Aust' zagen we Gele dovenetel (*Lamium galeobdolon*), Bittere veldkers (*Cardamine amara*), Witte klaverzuring (*Oxalis acetosella*), Dubbelloof (*Blechnum spicant*) en (het van hier al bekende) Verspreidbladig goudveil (*Chrysosplenium alternifolium*).

Tot onze verrassing ontdekten we aan een rechtgetrokken traject van de Bloemenbeek langs de Beuningerstraat (264-482) een nieuwe groeiplaats van Verspreidbladig goudveil. Vlakbij het beginpunt gekomen tenslotte vonden we onderaan het talud van de zuidelijke berm van de weg Oldenzaal-Gildehaus een populatie Blauwe zegge (*Carex panicea*) en een enkel exemplaar Schraallandpaardebloem (*Taraxacum celticum* s.l., microsoort *T. frugale*).

's Middags noteerden we in km-blok 267-481 (De Poppe) nog 150 soorten, voornamelijk langs het spoor. Kaal breukkruid (*Herniaria glabra*) Akkerhoornbloem (*Cerastium arvense*) en Driekleurig viooltje waren hier de leukste soorten.

RIJSSEN, 9 juni 1996; 8 deelnemers.

Tijdens de excursie werden 4 km-blokken aangedaan.

In 233-482 ('t Mensink) noteerden we de meeste soorten: 169. De leukste vondst in dit blok betrof een aantal forse planten Gevlekte scheerling (*Conium maculatum*) aan het spoor. Langs de weg Rijssen-Wierden zagen we Hertshoornweegbree (*Plantago coronopus*) en Deens lepelblad (*Cochlearia danica*). Km-blok 233-483 (Grimbergerveld) leverde 142 soorten op. In de berm van de Grimbergerweg troffen we onder meer Grote pimpernel (*Sanguisorba officinalis*), Oostenrijkse kers (*Rorippa austriaca*), Hemelsleutel (*Sedum telephium*) en Koningsvaren (*Osmunda regalis*) aan. In de naast gelegen sloot vonden we hier en daar Rosse vossenstaart (*Alopecurus aequalis*). In 232-483 (Notter) werd laatstgenoemde soort ook gezien. Van de overige 77 soorten die we in dit km-blok streepten, waren Oostenrijkse kers en Valse akkerkers (*Rorippa x armoracioides*) wel de leukste. Valse akkerkers vonden we ook in 232-482 (Grimberger hooilanden); deze hybride kennen we inmiddels van 26 km-blokken. Aardige soorten in het laatste km-blok (97 soorten) waren verder Zandzegge (*Carex arenaria*) en Koningsvaren.

DEDEMSVAART, 22 juni 1996; 4 deelnemers.

Het doel van deze excursie: voor ons tot dan toe onbekend terrein, het grensgebied met Drenthe in het uiterste noordwesten van ons district, bleek een goede keus.

Voor het eerst noteerde de werkgroep Moeraslathyrus (*Lathyrus palustris*); we vonden tientallen planten aan de rand van verruigd rietland ten zuiden van het riviertje de Reest (228-515). Ook groeide hier plaatselijk Veenreukgras (*Hierochloa odorata*). Onze laatste vondst van deze soort dateerde van 1987, bij Hankate. In een naastgelegen onbemest grasland streepten we tien Zegge-soorten, waaronder Blauwe zegge (*Carex panicea*), Geelgroene zegge (*Carex oederi* subsp. *oedocarpa*) en de zeldzame Draadzegge (*Carex lasiocarpa*). De Reest leverde onder meer vier Fonteinkruiden op: Drijvend fonteinkruid (*Potamogeton natans*). Tenger fonteinkruid (*Potamogeton pusillus*). Haarfonteinkruid (*Potamogeton trichoides*) en Plat fonteinkruid (*Potamogeton compressus*). De laatste lijkt in ons district beperkt tot het gebied ten noorden van de Overijssels Vecht. Vermeldenswaard zijn verder Grote pimperl (*Sanguisorba officinalis*) in een berm en Knolboterbloem (*Ranunculus bulbosus*), Kruipganzerik (*Potentilla anglica*) en Kleine varkenskers (*Coronopus didymus*) op een begraafplaats van Noord-Stegeren (228-514).

STOKKUM, gem. Markelo, 31 augustus 1996; 10 deelnemers.

Doel van deze excursie was de (noordelijke) oever van het Twentekanaal, twee km-blokken waarin nog weinig geïnventariseerd was.

De oever bleek niet bijster interessant. De belangrijkste vondsten werden gedaan aan de Kooidijk en aan de spoorlijn met de bermsloten: Bitterkruid (*Picris hieracioides*); Groot warkruid (*Cuscuta europaea*), hier van 1986 al bekend; Gewone duivekervel (*Fumaria officinalis*), in Twente minder algemeen dan Middelste duivekervel (*Fumaria muralis*); Loos blaasjeskruid (*Utricularia australis*) en Rode waterereprijs (*Veronica catenata*), beide uit deze omgeving al bekend; Oeverzegge (*Carex riparia*), Kleine lisdodde (*Typha angustifolia*) en Bultkroos (*Lemna gibba*), in Twente niet algemeen, maar uit deze streek ook al bekend.

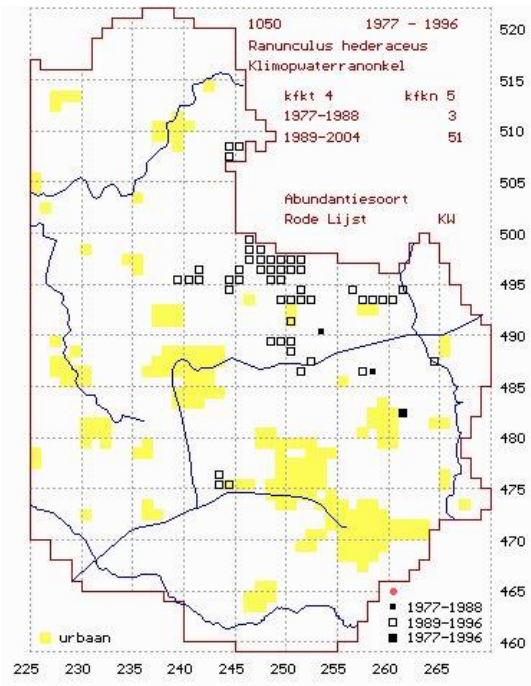
De opmerkelijkste vondst betreft Kale gierst (*Panicum dichotomiflorum*) of een naaste verwant *Panicum schinzii*.

Bijzondere vondsten 1996

O.G. Zijlstra, P.F. Stolwijk & C.G. Abbink-Meijerink

Een belangrijk deel van de bijzondere vondsten uit 1996 zijn voortgekomen uit de inventarisaties van CORRY ABBINK (Vriezenveen) in reservaten in het Vechtdal. Een aantal soorten met een noordelijke verspreiding bereikt hier in Nederland de zuidgrens van het Europese areaal. Ook het provinciaal onderzoek heeft menige bijzonderheid opgeleverd. We noemen slechts Klimopwaterranonkel (*Ranunculus hederaceus*), waarvan het aantal vindplaatsen in het afgelopen jaar van 19 op 50 km-blokken is gebracht. Zie **kaart 2**.

Opmerkelijk zijn verder het aantal vondsten van Draadzegge (*Carex lasiocarpa*): 7 km-blokken, Klein fonteinkruid (*Potamogeton berchtoldii*): 6 km-blokken, Stomp fonteinkruid (*Potamogeton obtusifolius*): 7 km-blokken, Moeraszoutgras (*Triglochin palustris*): 5 km-blokken.

Kaart 2

Een inventarisatie van het kwelgebied bij Enter heeft duidelijke overeenkomsten te zien gegeven tussen dit gebied en het Herikervlier, een kwelgebied aan de voet van de Herikerberg: Paarbladig fonteinkruid (*Groenlandia densa*): 3 km-blokken, Stijve waterranonkel (*Ranunculus circinatus*): 4 km-blokken, Zittende zannichellia (*Zannichellia palustris* subsp. *palustris*): 3 km-blokken.

Het industrieterrein de Marssteden bij Enschede leverde nog een vondst van Oeverkruid (*Littorella uniflora*) en bij Denekamp werd de zesde vondst in Twente van Waterlepeltje (*Ludwigia palustris*) gedaan.

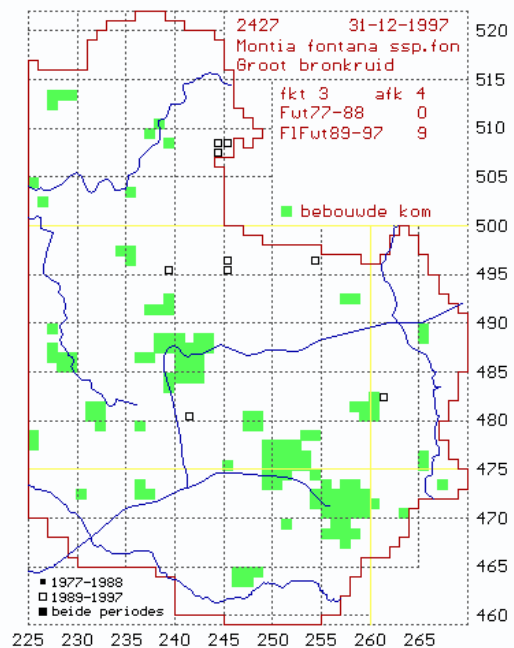
De naamgeving in volgende lijst volgt VAN DER MEIJDEN (1996). Waar van toepassing, zijn de namen uit de vorige druk tussen [] opgenomen.

- Heemst (*Althaea officinalis*) Rode Lijst 3. NIEUW VOOR TWENTE. Bij Buurse (252-463). Een plant op een opgeworpen aarden wal in de nabijheid van de Buurserbeek. Wel verwilderd of aangevoerd. De soort wordt in sommige landen nog als artsenijgewas verbouwd.
- Helm (*Ammophila arenaria*) Bij Mariënberg (233-502; 234-503; 235-502). Uit het gebied van de Overijsselse Vecht al van twee km-blokken bekend.

- Blauw guichelheil (*Anagallis arvensis* subsp. *foemina*) Rode Lijst 4. NIEUW VOOR TWENTE.
Diepenheim (234-468). Enkele tientallen planten op omgewerkte grond. Wellicht opgeslagen uit aan de oppervlakte gekomen zaad. Volgens de vinders is in ieder geval hier recent geen grond aangevoerd. Het betreft hier de 'echte' blauwe ondersoort en niet de blauwe vorm van Rood guichelheil (*A. arvensis* subsp. *arvensis*).
- Zeeraket (*Cakile maritima*). Tweede vondst Twente.
Industrieterrein Almelo-Wierden (239-487). Een exemplaar op aangevoerde zware grond.
- Stijf struisriet (*Calamagrostis stricta*) Rode Lijst 4.
Bij Hardenberg (236-508; 236-509; 237-508; 237-509). Eerder uit het gebied van de Reest bekend. De soort bereikt hier de zuidgrens van het Europese areaal.
- Noordse zegge (*Carex aquatilis*) Rode Lijst 3.
Bij Hardenberg (236-508; 237-508). Eerder uit het gebied van de Reest bekend. De soort bereikt hier de zuidgrens van het Europese areaal. Tussen Scherpe zegge (*Carex acuta*) langs een geul met Klein blaasjeskruid (*Utricularia minor*).
- Trilgraszegge (*Carex brizoides*). Tweede en derde vondst Twente.
Na de eerste vondst in 1995 bij Delden (zie [Nieuwsbrief FLORON-FWT 16: 11-12](#)) zijn er in 1996 twee nieuwe groeiplaatsen ontdekt: in een vochtig loofbosje aan de Dinkel bij de Beverborgsbrug (266-484) en op het landgoed Holthuis tussen Hengelo en Oldenzaal (257-478), langs een bospad.
- Ronde zegge (*Carex diandra*). Tweede vondst FLORON-FWT.
Bij Hardenberg (236-508; 236-509; 237-508; 237-509). Plaatselijk talrijk in trilveen, begeleid door onder meer Wateraardbei (*Potentilla palustris*) en Waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*).
- *Carex x elytroides* [*Carex acuta* x *C. nigra*]
Bij Hardenberg (235-508; 236-508); Lange Kampen (236-506). Meestal worden planten gevonden waarin kenmerken van Scherpe zegge de overhand hebben, maar in km-blok 235-508 stond de vorm die meer op Zwarte zegge (*Carex nigra*) lijkt.
Deze bastaard is goed herkenbaar aan de mengeling van kenmerken met als doorslaggevend kenmerk de huidmondjes aan beide zijden van het blad. Bij droging zie je dan soms een golving in het blad door de verschillende soorten krommingen. Het blad weet als het ware niet of het naar boven of naar beneden moet omvouwen.
- Fraai duizendguldenkruid (*Centaureum pulchellum*) Rode Lijst 3.
Bij Delden (246-475; 246-476), in wegberm; bij Borne (249-478); bij Enschede (260-469), aan oever van recent gegraven kikkerpoel; stationsemplacement Oldenzaal (260-481). Opmerkelijke vondsten van een soort, die we tot nu toe alleen van twee plekken bij Losser kenden.

- *Conyza bonariensis*. NIEUW VOOR TWENTE.
Enschede, Zonstraat (255-472).
Deze Fijnstraal, inheems in Zuid-Amerika en ingeburgerd in het zuiden van de Verenigde Staten en het Middellandse-Zeegebied, is tussen 1875 en 1958 een tiental keren adventief in ons land aangetroffen, vooral bij wolfa-brieken en graanpakhuizen. Enige jaren geleden is een plant gevonden in Leiden (zie Gorteria 22: 66, als *Erigeron bonariensis*).
In Londen is de soort recent vrij talrijk op een aantal plaatsen aangetrof-fen (Wurzell 1994). Ze groeit hier tussen plaveisel, en op andere snel op-warmende plaatsen. Op de Enschedese vindplaats groeide een plant tus-sen klinkers aan de rand van een parkeerplaats, in gezelschap van Klein knopkruid (*Galinsoga parviflora*), Varkensgras (*Polygonum aviculare*), Straatliefdegras (*Eragrostis pilosa*) en Canadese fijnstraal (*Conyza cana-densis* [*Erigeron canadensis*]).
Opvallend in vergelijking met de laatste zijn vooral de naar binnen gebo-gen zijtakken die tijdens de bloei duidelijk boven de hoofdstengel uitste-ken. De bloemhoofdjes zijn bij *C. bonariensis* breder, tot 1 cm., en de bloempjes grijsviolet van kleur. Verder zijn de bladen grijsgroen en dragen de randen talloze gekromde, tot ½ mm lange haren. De bladranden van Canadese fijnstraal zijn verspreid bezet met ca. 1 mm lange, rechte haren.
- Kamvaren (*Dryopteris cristata*). Derde vondst FLORON-FWT.
In dichtgegroeid moerasje bij Bruchterveld (241-507).
- Slanke waterbies (*Eleocharis uniglumis*)
Langs een enkele jaren geleden geschoonde poel bij Beerzerhaar (232-503). Vrij veel planten samen met Gewone waterbies (*Eleocharis palustris* s.s.), Moerasbasterdwederik (*Epilobium palustre*) en Schildereprijs (*Veronica scutellata*).
- Franse boekweit (*Fagopyrum tataricum*) Rode Lijst 0. NIEUW VOOR TWENTE.
Bij Dedemsvaart (232-512; 232-513). Zie [artikel](#) in volgende Nieuwsbrief.
- Stomp vlotgras (*Glyceria notata*). NIEUW VOOR FLORON - FWT.
Op kwelplek in het dal van de Kersberg bij Oud-Ootmarsum (256-493; 257-493), massavegetatie; havengebied Enschede in kwelslootje (255-471); tussen Tubbergen en Vasse (251-493; 252-493). Deze soort wordt licht aangezien voor Mannagrass (*Glyceria fluitans*) en zal zeker meer te vinden zijn.
- Spits havikskruid (*Hieracium lactucella*) Rode lijst 1.
Tweede vondst FLORON-periode. Bij Rossum, Oude Broek (261-483), aan de rand van een weiland onder prikkeldraad.
- Veenreukgras (*Hierochloe odorata*). NIEUW VOOR FLORON-FWT.
Bij Dedemsvaart (228-515); De Krim (241-519). Ons was wel een vondst bekend bij Lemelerveld, net buiten Twente. De soort bereikt hier de zuid-oostgrens van het Nederlandse areaal, terwijl Nederland de zuidgrens vormt van het Europese areaal.

- Engelse alant (*Inula britannica*) Rode Lijst 3.
Tweede vondst FLORON-FWT. In het Junner Koeland bij Arriën (229-505). Twee populaties samen ca. 90 planten tellend. De andere bij ons bekende vindplaats is enkele kilometers westelijker.
- Moeraslathyrus (*Lathyrus palustris*). NIEUW VOOR FLORON-FWT.
Bij Dedemsvaart (228-515). De soort bereikt hier, evenals de in hetzelfde terrein aangetroffen Veenreukgras, de zuidoostgrens van het Nederlandse areaal.
- Dichtbloemige kruidkern (*Lepidium densiflorum*)
De Krim (241-519). Deze soort was tot nog toe alleen in Zuid-Twente, vooral rond Enschede, waargenomen.
- Roggelelie (*Lilium bulbiferum* subsp. *croceum*) Rode Lijst 1.
NIEUW VOOR FLORON - FWT. In oude boerentuin bij Denekamp (266-489). Mogelijk ooit 'uit het wild' overgeplant. Voor 1950 bekend van de omgeving Ootmarsum (HATTINK 1980).
- Rond kaasjeskruid (*Malva pusilla*).
NIEUW VOOR TWENTE.
Vriezenveen (238-490). Zie [artikel](#) in volgende Nieuwsbrief.
- Polei (*Mentha pulegium*) Rode Lijst 1.
NIEUW VOOR FLORON-FWT.
In het Junner Koeland bij Arriën (229-505). Hier al langer bekend.
- Akkerleeuwenbek (*Misopates orontium*) Rode Lijst 3. Tweede vondst FLORON-FWT.
Industrieterrein Almelo-Wierden (239-487). Een plant op aangevoerde zandgrond.

Kaart 3

- Groot bronkruid (*Montia fontana* subsp. *fontana*). Tweede tot en met zesde vondst FLORON-FWT. **Kaart 3**.
Deze ondersoort is aangetroffen in en aan kwelslootjes bij Radewijk (244-507; 244-508; 245-508) en bij Geesteren (245-495; 245-496), waar ze voorkomt samen met onder meer Klimopwaterranonkel (*Ranunculus hederaceus*) en Donkergroene basterdwederik (*Epilobium obscurum*). LENSKI (1990) vermeldt voor aangrenzend Duitsland meer dan twintig 'Viertelquadranten' waarin ze recent is aangetroffen. Voor de 'splitters': het gaat hier net als bij ons om *Montia fontana* subsp. *amporitana* SENNEN.

- Teer vederkruid (*Myriophyllum alterniflorum*) Rode Lijst 2. Tweede en derde vondst FLORON-FWT. Na de eerste vondst in 1995 ([Nieuwsbrief FLORON-FWT 16](#): 3) op twee nieuwe locaties ontdekt: bij Tilligte (261-492; 262-492), samen met massaal Naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*) en Pilvaren (*Pilularia globulifera*); en bij Denekamp (264-492) in een recent gegraven bospoel, begeleid door onder meer Waterlepeltje (*Ludwigia palustris*), Fijne waterranonkel (*Ranunculus aquatilis*), Ondergedoken moerasscherm (*Apium inundatum*) en Rosse vossenstaart (*Alopecurus aequalis*).
- Kale gierst (*Panicum dichotomiflorum*) Berm bij Stokkum (229-467); braak terrein bij Hengelo (248-474). Na de eerste vondst in 1995 weer twee vondsten van deze inburgerende soort. Het materiaal staat echter onder verdenking *Panicum schinzii* te zijn. (Zie [Nieuwsbrief FLORON-FWT 16](#): 3)
- Kleverige ogentroost (*Parentucellia viscosa*). Derde vondst Twente. Aan een slootkant langs de A1 bij Hengelo (249-478), met onder meer Echt duizendguldenkruid (*Centaureum erythraea*). Enkele kilometers westelijker, bij viaduct Letterveld, is ze bekend sinds 1985.
- Ruige weegbree (*Plantago media*). Derde vondst FLORON-FWT. Enkele planten in grazige berm op kleigrond bij Delden (247-476).
- Klein glidkruid (*Scutellaria minor*) Rode Lijst 2. Verheugend zijn de vondsten van deze soort bij Gramsbergen (242-511; 244-511), in heischrale bermen. De tegenwoordig zeer zeldzame soort was in de wijde omgeving nooit eerder aangetroffen. Ze staat onderin het talud en wordt hier begeleid door Struikhei (*Calluna vulgaris*), Dophei (*Erica tetralix*), Tandjesgras (*Danthonia decumbens*) en Zwarte zegge. Op de Lonnekerberg is een vierde km-blok (258-476) met deze soort gevonden.
- Tripmadam (*Sedum reflexum*) Rode Lijst 3. NIEUW VOOR FLORON - FWT. Bij Mariënberg (235-502), in droge, zandige berm, samen met Grote tijm (*Thymus pulegioides*), Geel walstro (*Galium verum*), Kleine bevernel (*Pimpinella saxifraga*) en Grasklokje (*Campanula rotundifolia*). De soort was in deze omgeving twintig jaar geleden voor het laatst gezien. De groeiplaatsen aan de Dinkel zijn alle verdwenen.
- Blauw walstro (*Sherardia arvensis*) Rode Lijst 3. Tweede vondst FLORON-periode. Bij Tubbergen (249-493). Enkele exemplaren langs een greppel onder bomen. Waarschijnlijk aangevoerd bij de aanleg van een rotonde.
- Driebloemige nachtschade (*Solanum triflorum*). NIEUW VOOR TWENTE. Industrierrein Almelo-Wierden (238-487), op aangevoerd zand.

- Kleinste egelskop (*Sparganium natans*) Rode Lijst 3. Tweede vondst FLORON-FWT. Haaksbergerveen (250-459), in slenkjes en aan de randen van veenplasjes. In ons district verder alleen bekend van het Teeselinkven bij Neede.
- Duinvogelmuur (*Stellaria pallida*). NIEUW VOOR TWENTE. Deze wel altijd over het hoofd geziene voorjaarsbloeier blijkt in Enschede een vrij gewone soort van kortgrazige, min of meer open zandige bermen, gazons en perkjes (254-470; 254-471; 254-472; 254-473; 255-471; 255-472; 256-471). Ook in Haaksbergen gevonden, op zandig grind (247-464). Zie ook HAVEMAN & al. 1997.
- Moerasvaren (*Thelypteris palustris*). Derde vondst FLORON-FWT. Asbroek bij Beckum (248-468). Grote groeiplaats, ca. 200 m², in Elzenbroekbos.

Literatuur

- HATTINK, TH.A., 1980. in: MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE, Atlas van de Nederlandse Flora. Deel 1. Uitgestorven en zeer zeldzame planten. p. 143.
- HAVEMAN, R., J.H.P. BRUINSMA & J. SPRONK, 1997. Over het binnenlandse optreden van *Stellaria pallida* (DUMORT.) PIRÉ (Duinvogelmuur). Gorteria 23: 76-82.
- LENSKI, H., 1990. Farn- und Blütenpflanzen des Landkreises Grafschaft Bentheim. p. 51.
- MEIJDEN, R. VAN DER, 1996. Heukels' Flora van Nederland, ed. 22.
- PLATE, C.L., 1985. in: MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE, Atlas van de Nederlandse Flora. Deel 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. p. 95.
- WURZELL, B., 1994. A history of *Conyza* in London. BSBI News 65: 34-39.
-

Over de vegetatie van het Molenbeekdal

M.A.P. Horsthuis, A.Th.W. Eysink & T.G.Y. van den Broek

Het Molenbeekdal, een erosiedal zuidwestelijk van Ootmarsum, heeft het karakter van een rietebeek zoals deze in het heuvelland van Ootmarsum nog te vinden is. Het type beek is te herkennen aan de smalle dalen met steile randen. Het woord rietebeek komt van het woord *ri-*¹ wat stromen of vloeien betekent.

In de winter van 1995 is op initiatief van de Stichting Natuur en Milieu Ootmarsum, Gemeente Ootmarsum en Stichting Landschapsbeheer Overijssel het Molenbeekdal voor een deel afgeplagd / afgegraven. Doel van deze beheersingreep is het herstellen van de botanische kwaliteiten van dit erosiedal. Tot in de jaren '50 was hier namelijk een orchideeënrijk hooiland aanwezig.

¹ Vergelijk: Der Rhein - Le Rhône = 'De (grote) stroom' (Stolwijk, 2015)

In de loop van 1996 heeft zich in de gradiëntrijke situatie van het beekdal een vegetatie ontwikkeld waarbij (nu al) een aantal soorten opvallen. Allereerst wordt in het hoogste deel van het terrein, bij de 'ingang' aan de westzijde, de vegetatie gedomineerd door Liesgras (*Glyceria maxima*). Deze groeit daar samen met Riet (*Phragmites australis*), Watermuur (*Stellaria aquatica*), Ridderzuring (*Rumex obtusifolius*), Grote egelskop s.l. (*Sparganium erectum* s.l.), Waterpeper (*Persicaria hydropiper*) en Akkerkers (*Rorippa sylvestris*). Wat lager in het terrein bevindt zich een pionierbegroeiing met Borstelbies (*Isolepis setacea*), een soort die met name op vochtige, open, lemige tot venige bodems groeit. Tegen de flank van het dal groeit pleksgewijs een vegetatie met Bosbies (*Scirpus sylvaticus*). Deze soort komt op plekken voor waar kwelwater uit de dalwand sijpelt. Langs de rand van de beek groeit een derde bijzondere soort voor het terrein: Veldrus (*Juncus acutiflorus*). Deze soort is kenmerkend voor natte, onbemeste hooilanden, maar groeit ook langs beken, in moerassige heiden en langs vennen. In het laagste noordoostelijk deel van het Molenbeekdal is het terrein erg moerassig en nog vrijwel onbegroeid. In dit gedeelte werd in het afgelopen voorjaar Verspreidbladig goudveil (*Chrysosplenium alternifolium*) gevonden.

Monitoring vegetatieontwikkeling

Om een indruk te geven van het terrein voor de ingreep is in 1995 de beginsituatie vastgelegd (Vegetatie-opname 1). Uit de opname blijkt de sterke verruiging na kap van de Populieren. Aspectbepalende soorten zijn Riet, Zevenblad (*Aegopodium podagraria*) (ook wel Tuinmansverdriet genoemd), Brandnetel (*Urtica dioica*), Hondsdraf (*Glechoma hederacea*) en verder de bossoorten Bosanemoon (*Anemone nemorosa*) en Speenkruid (*Ranunculus ficaria* subsp. *bulbilifer*). Het proefvlak werd overschaduwed door de enig overgebleven boom in het terrein, een Zoete kers (*Prunus avium*).

Om de ontwikkelingen in de vegetatie te kunnen volgen is besloten in het terrein een aantal permanente quadraten (PQ's) te leggen. De bedoeling van deze proefveldjes is om elk jaar de soortensamenstelling en de procentuele bedekking van de soorten te noteren (volgens de methode van Braun-Blanquet). De PQ's zijn zo gelegd dat ze een beeld geven van de verschillende vegetatietypen zoals die op dit moment in het terrein te vinden zijn. Daarbij is getracht ze zo regelmatig mogelijk over het terrein te verdelen.

Het eerste proefvlak (opname 2) is gelegd in een vegetatie met Borstelbies, een kenmerkende soort van de Associatie van Borstelbies en Moerasmuur (*Isolepido-Stellarietum*). Deze zeldzame vegetatie komt met name voor in pionier-achtige situaties op vochtige, open en verdichte bodems, op allerlei grondsoorten.

Het tweede permanente vierkant (opname 3) is gelegd in een vegetatie waar Bosbies aspectbepalend is. Deze opname heeft de kenmerkende soorten voor de Bosbies-associatie (*Scirpetum sylvatici*). Dit vegetatietype zit in een groep van licht bemeste, drassige één tot twee keer per jaar gemaaide (Dotterbloem)hooilanden die in Oost-Nederland met name in rivier- en beekdalen voorkomen. De Bosbies-associatie geeft een horizontale grondwaterstroom aan; de vegetatie is vaak te vinden op drassige hellingen. Als dit soort hooilanden niet meer gemaaid worden zullen ze zich langzaam maar zeker ontwikkelen naar een moerasstruweel of broekbos met Zwarte els (*Alnus glutinosa*) en Vogelkers (*Prunus padus*).

Het derde opnamepunt (opname 4) heeft Veldrus als aspectbepalende soort van de Veldrus-associatie (*Crepido-Juncetum acutiflori*). Veldrus treedt hierin dominant op en begeleidt als een smalle zoom de oever. Dit vegetatietype komt optimaal in Oost-Nederland voor, vaak op de overgang van beekdalflank naar dalbodem waar menging optreedt van snel afstromend water dat zijdelings uit het beekdal komt met grondwater dat al langer ondergronds geweest is. De plantensoorten van deze Veldrus-associatie zijn dan ook extra gevoelig voor eutrofiëring en ontwatering. WESTHOFF noemt voor Twente als typische groeiplaats de zogenaamde 'rieten' (= erosiedalen). Deze vegetatie wordt gewoonlijk eenmaal per jaar gemaaid (meestal in tweede helft van juli).

Opname drie en vier kunnen beide geclassificeerd worden als Dotterbloemhooiland, waarin Dotterbloem (*Caltha palustris* subsp. *palustris*), Moerasrolklaver (*Lotus pedunculatus*) en Echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*) kenmerkend zijn. Bij gunstige omstandigheden kunnen op termijn echter ook Draadrus (*Juncus filiformis*), Brede orchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *majalis*) of Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*) in dit dal worden aangetroffen. Deze Dotterbloemhooilanden zijn, zoals de naam ook al aangeeft, afhankelijk van menselijke activiteiten in de vorm van jaarlijks maaien en afvoeren.

Een vijfde opname geeft een indruk van het terrein in de noordoosthoek. Zoals uit de opname blijkt, is dit deel nog maar weinig begroeid. Daarom is hier (nog) geen permanent quadraat gelegd. Plaatselijk ontwikkelt zich een moerasvegetatie op plekken waar zich water verzameld in zogenaamde *möskes*. Kenmerkende soorten zijn Lidsteng (*Hippuris vulgaris*), Harig wilgenroosje (*Epilobium hirsutum*), Mannagras (*Glyceria fluitans*), Blaartrekkende boterbloem (*Ranunculus sceleratus*) en Riet. Verder zijn soorten aangetroffen die normaal in bronmilieus groeien. Het gaat hier onder andere om Beekpunge (*Veronica beccabunga*), Bittere veldkers (*Cardamine amara*) en Goudveil, soorten die ook in de stroomopwaarts gelegen bronbossen groeien. Het is er drassig en onbegaanbaar; men zakt hier toch snel tot de enkels in de blubber. Deze waterverzadigde bodem is karakteristiek voor bronsituaties.

Opmerkelijk zijn de open plekken die zich in de zuidflanken van het dal kunnen handhaven. Binnen een weelderige begroeiing liggen twee tot drie open plekken met een vrij stevig, weinig karakter waar zich op de bodem 'kalkdeeltjes' hebben afgezet. Deze plekken (tussen PQ 2 en PQ 3) waren gelijk na het afgraven al duidelijk herkenbaar door de grote hoeveelheid ijzerrijk kwelwater. Tijdens de vorstperiode van de afgelopen winter waren dit ook de plekken die niet bevroren.

Beheer

Vroeger kwamen dit soort hooilanden veelvuldig in het cultuurlandschap van Oost-Nederland voor. Door de ontwatering, toename van de voedselrijkdom en achterwege blijven van het traditionele beheer zijn deze echter grotendeels verdwenen. Voor het voortbestaan van goed ontwikkelde Dotterbloemhooilanden is een zuiver hooilandbeheer noodzakelijk. Daarvoor zou het terrein in ieder geval jaarlijks gemaaid moeten worden, waarbij het maaisel wordt afgevoerd. Misschien is het noodzakelijk dat de vegetatie juist in de eerste jaren twee keer per jaar gemaaid wordt. Daarbij moet worden voorkomen dat te zware maaiapparatuur gebruikt wordt. Beter kan gemaaid worden met een eenassige tandenbalk. Om te voorkomen dat bij afvoer van het maaisel niet alsnog de bodem wordt beschadigd, kan gebruik gemaakt worden van een 'vliegend tapijt'; dit is een zeil

dat door middel van een lier over het terrein wordt getrokken. Op dit zeil kan het maaisel worden getransporteerd zonder het terrein te beschadigen.

Op dit moment vormen Zwarte els en Riet een probleem; Zwarte els, omdat deze nu massaal uit zaad opkomt; Riet, omdat bij het afgraven de wortelresten niet overal meegenomen zijn waardoor ze nu eveneens massaal optreedt.

Zwarte els zou moeten worden bestreden, omdat bij een maaibeheer de wortelconcurrentie van deze soort zal toenemen ten opzichte van gewenste soorten.

Daarvoor zouden de kiemplanten van Zwarte els nog in deze winter verwijderd moeten worden (door ze bijvoorbeeld op te trekken). Riet kan uitgeput worden door deze (met een extra maaibeurt) in de zomer te maaien.

Het terrein heeft de potenties om zich te ontwikkelen tot een zeldzaam mooie rietebek met Dotterbloemhooiland zoals dat in het verleden bekend was van de Ootmarsumse stuwwal. De combinatie met de aanwezige natuurwaarden in de bronbossen maakt het Molenbeekdal tot een gebied van grote (nationale) betekenis.

Tabel Natuurontwikkelingsproject Molenbeekdal (km-blok 257-491)

Opnamenummer	1	2	3	4	5	
Jaar	1995	1996	1996	1996	1996	
Maand	06	09	09	09	09	
Dag	29	03	03	03	03	
Opp. proefvlak (m ²)	25.00	4.00	4.00	4.00	4.00	
<i>Prunus avium</i> (bl)		4	.	.	.	Zoete kers (bl)
<i>Quercus robur</i> (bl)	+	Zomereik (bl)
<i>Glechoma hederacea</i>	2a	Hondsgraf
<i>Epilobium species</i>	+	Basterdwederik (G)
<i>Rubus idaeus</i> (kl)		2a	.	.	.	Framboos (kl)
<i>Rubus species</i> (kl)	1	Braam (G) (kl)
<i>Poa trivialis</i>	2m	Ruw beemdgras
<i>Aegopodium podagraria</i>	4	Zevenblad
<i>Angelica sylvestris</i>	+	Gewone engelwortel
<i>Circaea lutetiana</i>	+	Groot heksenkruid
<i>Anemone nemorosa</i>	2a	Bosanemoon
<i>Hedera helix</i> (kl)	+	Klimop (kl)
<i>Sorbus aucuparia</i> (kl)	+	Wilde lijsterbes (kl)
<i>Corylus avellana</i> (kl)	+	Hazelaar (kl)
<i>Prunus avium</i> (kl)	+	Zoete kers (kl)
<i>Lamium album</i>	2b	Gele dovenetel
<i>Adoxa moschatellina</i>	1	Muskuskruid
<i>Ranunculus ficaria</i> subsp. <i>bulbilifer</i>	2m	Gewoon speenkruid
<i>Brachythecium rutabulum</i>	+	Gewoon dikkopmos
<i>Eurhynchium praelongum</i>	1	Fijn snavelmos
<i>Mnium hornum</i>	+	Gewoon sterremos
<i>Holcus lanatus</i>	+	Gestreepte witbol
<i>Lamium album</i>	+	Witte dovenetel
<i>Urtica dioica</i>	2a	r	.	.	+	Grote brandnetel
<i>Galium aparine</i>	2a	.	.	r	.	Kleefkruid
<i>Phragmites australis</i>	2m	1	.	+	R	Riet
<i>Juncus effusus</i>	+	+	2A	1	1	Pitrus
<i>Lotus pedunculatus</i>	.	2a	2a	2m	r	Moerasrolklaver
<i>Juncus articulatus</i>	.	2a	2a	+	r	Zomprus
<i>Alnus glutinosa</i>	.	2a	+	+	+	Zwarte els
<i>Scirpus sylvaticus</i>	.	+	2b	2a	2b	Bosbies
<i>Trifolium pratense</i>	.	1	+	+	.	Rode klaver
<i>Juncus acutiflorus</i>	.	2a	2b	5	.	Veldrus
<i>Rumex obtusifolius</i>	.	r	r	r	.	Ridderzuring
<i>Juncus bufonius</i>	.	2a	r	.	.	Greppelrus
<i>Isolepis setacea</i>	.	2a	r	.	.	Borstelbies
<i>Ranunculus repens</i>	.	+	2a	.	.	Kruipende boterbloem

Opnamenummer	1	2	3	4	5	
Jaar	1995	1996	1996	1996	1996	
Maand	06	09	09	09	09	
Dag	29	03	03	03	03	
Opp. proefvlak (m ²)	25.00	4.00	4.00	4.00	4.00	
<i>Lychnis flos-cuculi</i>	.	+	r	.	.	Echte koekoeksbloem
<i>Hypericum tetrapterum</i>	.	+	r	.	.	Gevleugeld hertshooi
<i>Hypericum perforatum</i>	.	r	.	.	.	Sint-Janskruid
<i>Epilobium hirsutum</i>	.	+	.	.	2a	Harig wilgenroosje
<i>Galium uliginosum</i>	.	+	.	.	.	Ruw walstro
<i>Epilobium parviflorum</i>	.	r	.	.	.	Viltige basterdwederik
<i>Salix species (kl)</i>	.	2a	.	.	.	Wilg (G) (kl)
<i>Betula species (kl)</i>	.	l	.	.	.	Berk (G) (kl)
<i>Scrophularia nodosa</i>	.	r	.	.	.	Knopig helmkruid
<i>Carex species</i>	.	r	.	.	.	Zegge (G)
<i>Veronica beccabunga</i>	.	r	.	.	.	Beekpunge
<i>Ranunculus sceleratus</i>	.	.	2m	.	.	Blaartrekkende boterbloem
<i>Typha latifolia</i>	.	.	r	.	l	Grote lisdodde
<i>Lythrum salicaria</i>	.	.	+	.	.	Grote kattenstaart
<i>Salix species</i>	.	.	+	.	.	Wilg (G)
<i>Stellaria uliginosa</i>	.	.	+	+	.	Moerasmuur
<i>Lycopus europaeus</i>	.	.	.	+	.	Wolfspoot
<i>Filipendula ulmaria</i>	.	.	.	r	.	Moerasspirea
<i>Prunus species</i>	.	.	.	l	.	Prunus (G)
<i>Plantago major s.l.</i>	.	.	.	r	.	Grote weegbree s.l.
<i>Betula pubescens</i>	.	.	.	r	.	Zachte berk
<i>Cirsium palustre</i>	.	.	.	r	r	Kale jonker
<i>Glyceria fluitans</i>	.	.	.	l	r	Mannagras
<i>Carex acuta</i>	2a	Scherpe zegge
<i>Prunus avium</i>	r	Zoete kers

Verklaring opnameschaal Braun-Blanquet

- + = minder dan 5% bedekking, enkele exemplaren
 r = minder dan 5% bedekking, weinig exemplaren
 l = minder dan 5% bedekking, veel exemplaren
 2m = minder dan 5% bedekking, zeer veel exemplaren
 2a = 5 - 12,5% bedekking
 2b = 12,5 - 25% bedekking
 3 = 25 - 50% bedekking
 4 = 50 - 75% bedekking
 5 = 75 - 100% bedekking

- bl = boomlaag
 kl = kruidlaag
 G = genus / geslachtsnaam